

MINISTRY OF EDUCATION RESEARCH
“1 DECEMBRIE 1918” UNIVERSITY OF ALBA IULIA
FACULTY OF HISTORY AND PHILOLOGY
DEPARTMENT OF HISTORY, ARCHAEOLOGY AND MUSEOLOGY

BOOKS, SCHOOLS AND SOCIETY IN HAȚEG COUNTRY (1780-1867)

COORDINATOR:

Prof. Dr. EVA MÂRZA

PhD CANDIDATE: ANCA-DANIELA HUȚ

ALBA IULIA

2013

Contents

Introduction

I. Hațeg Country – historical, geographic, social and economic context

II. Historiographical and bibliographical highlights

II.1. Historiography of books in Hațeg Country

II.2. Historiography of education in Hațeg Country

II.3. Historiography of the Hațeg society

III. Books and society in Hațeg Country (1780-1867)

III.1. *Religious books in Hațeg Country*

III.1.1. Circulation and evaluation of religious books

III.1.1.1. Books and the Church – a connected link

III.1.1.2. Donation, as a form of book distribution and the religious sense

III.1.1.3. Curses and the spiritual protection of books

III.1.1.4. The value and price of books

III.1.1.5. The spreading of old books in Hațeg Country

III. 1. 2. List of books of Ștefan Moldovan. Structure

III. 2. *Didactic books in Hațeg Country*

IV. Schools and society in Hațeg Country (1780-1867)

IV.1. *The situation of education in Hațeg Country between 1780 and 1848*

IV.1.1. The debut of the first schools in Hațeg Country

IV.1.2. The school from the Prislop Monastery

IV.1.3. Borderland schools in Hațeg Country

IV.1.4. Other Greek Catholic and Orthodox schools in Hațeg Country

IV.2. *The evolution of schools in Hațeg country in the period 1848-1867*

IV.2.1. Orthodox schools in Hațeg Country

IV.2.2. Greek Catholic schools in Hațeg Country

IV.2.2.1. Establishment and activity of the Hațeg Preparatory School (1854-1857)

IV.2.2.2. The Greek Catholic school during vicars Gavril Pop (1857-1862) and Petru Pop (1862-1875)

V. Conclusions

Sources/Bibliography

Annexes

Keywords: Hateg Country, books, schools, Gavril Pop, Petru Pop, Ștefan Moldovan, Church, Preparatory School

Summary

This research captures the impact of books and education on Hațeg Country, as shown in the archives, the bibliography, the studies/articles written on this subject, as well as the periodicals at the time of reference. As bearers of a cultural identity, the two components offer the possibility of reconstructing the climate of an epoch, in its various evolution forms, the process of human thinking, the interests and aspirations of an entire community.

By choosing to investigate this specific area, we envisaged covering a blind spot in the local and national historiography. Hațeg Country is in need of such a work, all the more so as the critical bibliography consulted by the author did not reveal any explicit writing on this subject – *Books, schools and society in Hațeg Country (1780-1867)* – emphasis being laid more on other areas, or only on Transylvania itself and other periods of time.

With regards to the chronological setting of this research, it targets a time segment starting in 1780 and ending in 1867. This time limit can be explained by emphasizing the fact that this was a period of grand transformations, characterized by the ongoing efforts of the political and intellectual elite for the emancipation of the nation.

The structure of the doctoral thesis displays first off a series a historical, geographical, economic and social coordinates of Hațeg Country, in order to create an overview of the epoch and to shape the economic and commercial advancement of Hațeg Country.

The second chapter is dedicated to a review of the various contributions to the study of the matter at hand. In the process of selecting and separating the works and studies on the subject of *Books, schools and society in Hațeg Country (1780-1867)* we opted for theme-oriented and chronological criteria. Therefore, the historiographical contributions were organized, starting from writings at the center of which was the study of old Romanian books, of religious books, as well as schools manuals, moving on to fundamental writings for the history of education and to studies relevant to understanding society in the period 1780-1867.

The third chapter of the paper concentrates on the notions of *Books and society in Hațeg Country*. We were thus interested in religious writings, following various pathways:

information related to their value and circulation, aspects pertaining to their quality as links between the Church and the community and as a connection between the Hațeg people, the conclusions which can be drawn from the notes made on old books, as well as some information on the vicar Ștefan Moldovan, an enthusiastic collector of historical documents, who manifested a special interest for the systematization of old Romanian books from Hațeg Country.

Within the same chapter we found that it was important to emphasize didactic writings used in Hațeg Country, although, due to the lack of information, they occupy a rather modest space in our paper. We tried to establish a collection of books which insured school education and we attempted to identify the books which taught the students to write, read, store and transmit the acquired information.

The fourth chapter of our paper, *Schools and society in Hațeg Country*, also brought under investigation important issues for the history of the region, during the period of interest. Thus, the author chose to tackle *The situation of education in Hațeg Country between 1780 and 1848* and the *Evolution of schools in Hațeg Country in the period 1848-1867*. While researching the history of education, on both segments, we were interested to discover whether education imposed itself as a matter of real interest for the inhabitants of this area and how this interest materialized over time in the areas where it manifested. Within this setting, the author investigated and interpreted a number of aspects which try to capture the quantitative and qualitative evolution of the educational process, aspects related to the situation of schools, the structures, the teachers, students and the obstacles encountered, as well as the identification of various personalities from different areas of expertise, who contributed to the development of the Hațeg schools.

The conclusions we have reached indicate that over the 18th and 19th centuries, books had not only a spiritual and cultural value, but a material one as well. The feeling of priceless appreciation associated to books is easily detectible, by analyzing the high prices that were paid for a copy of a book, which in many cases involved the material efforts of a whole community. The symbolic and sacred value of books is also given by the curse bestowed upon books for those who dared to steal, lose, fail to take care of them, or forget to hand them back from where they were borrowed.

The school books in Hațeg Country did not know spectacular transformations, and for a while, at the beginning, they were marked by religious books. Alongside religious books, other writings were necessary as well, in the process of educating students and modernizing rural life. Out of objective necessities, school manuals were also used to

spread knowledge from various domains: physics, history of nature, geography, mathematics, history, grammar or moral education. Stimulated by the pressing need for books, some of the teachers started writing manuals, which circulated as manuscripts.

Romanian education in Hațeg Country, in the period 1780-1848, was not reported as having a linear evolution, but through its very principles of existence and functioning it manifested an important and direct influence on society. The geographical area investigated by the author enjoys a long-lasting tradition in the educational domain. Its beginnings must be attributed to the importance of the Church and the town of Hațeg has proof of this fact dating back to the 15th century. Aside from the old schools, there were also schools built by Franciscan monks and later on by Calvinists, who in their fight against Catholicism, founded Romanian schools, in order to draw the population towards Reform, in a number of places, amongst which Hațeg Country. Another school functioning in Hațeg Country was the one set up at Prislop Monastery, since the 16th century, which was lead by the monks living at this monastery, who trained cantors and priests for the Orthodox Churches of Transylvania. With the advent of Border Regiments, a borderland school was established in Hațeg Country in 1777. Other borderland schools were established in other locations, as well: Râul Alb, Silvașul de Jos, Peșteana, which were significant for allowing access to culture for young boys.

After the Revolution of 1848-1849, we cannot talk about a Romanian education in Hațeg Country anymore. Even the schools from Hațeg and Hunedoara, which existed previously, ceased their activities. This regression will be overcome during neo-absolutism, when the schools established before the revolution were reopened. The communities from Hațeg Country begin renting, or on some occasions, even building houses that are turned into learning facilities. Education in this area is completely revitalized after the appointment of Ștefan Moldovan as vicar of Hațeg in 1852. The establishment of the Preparatory School in 1854 was also tied to the name of the vicar.

Finally, we can ascertain that in the period 1780-1867, the religious and didactic books, as well as the process of education in Hațeg Country have experienced a period of modernization. This advancement was made possible by the collective effort of the Church, the communities, and the cultural elites of that time. It is not difficult to imagine that during all this time, in Hațeg Country there was a constant and harsh battle for procuring and keeping books, as well as for the establishment and perpetuation of school networks. The sustained efforts of the Orthodox deans and the vicars of Hațeg, as well as

those of ordinary people, represent the most relevant path to completing the documented testimonies of the long-lasting, dynamic and complex life of this country.

Sources/Bibliography

Sources

Novel sources

1. Arhivele Naționale. Direcția Județeană Hunedoara-Deva

1.1. Fond Prefectura județului Hunedoara

1.2. Fond Parohia greco-catolică Hunedoara

1.3. Fond Parohia reformată Hațeg

1.4. Fond Protopopiatul ortodox Hațeg

1.5. Fond Vicariatul greco-catolic Hațeg

1.6. Fond Protopopiatul greco-catolic Orăștie

1.7. Fond Protopopiatul greco-catolic Lupeni

The press

Amicul școalei, 1860; 1862

Familia, 1865; 1866; 1898

Gazeta Transilvaniei, 1860

Societatea de mâine, 1923

Transilvania, 1875; 1885; 1892

Unirea. Fôe Bisericească-politică, 1900

Bibliography

Books

Aaldár, Frimil, *Az 1777- Ratio Educationes*, Budapest, 1913.

Albu, Nicolae, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, Tipografia „Lumina”, 1944.

Albu, Nicolae, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, București, Editura didactică și pedagogică, 1971.

Andriescu, Bogdan; Bițu, Voichița, *Mitropoliți ai Ardealului. Andrei Șaguna (1808-1873). Biobibliografie*, Sibiu, Biblioteca Județeană Astra Sibiu, 2008.

Barna, Carmen, *Învățământul românesc confesional în zona Orăștiei: 1868-1918 (teză de doctorat)*, Alba Iulia, 2010.

- Basarab, Maria, *Carte românească veche în muzeul din Deva. Catalog*, Deva, Acta Musei Devensis, 1998.
- Basarab, Maria, *Cuvinte mărturisitoare. Însemnări de pe cărți vechi din județul Hunedoara*, Deva, Acta Musei Devensis, 2001.
- Berindei, Dan, *Românii și Europa. Istorie, societate, cultură, secolele XVIII-XIX*, vol. I, București, Editura Museion, 1991.
- Bogdan, Florin, *Prețul de achiziție al cărții românești în Transilvania în secolele XVI-XVIII*, Sibiu, Editura InfoArt Media-Astra Museum, 2011.
- Bordeianu, Mihai; Vladcovschi, Petru, *Învățăământul românesc în date*, Iași, Editura Junimea, 1979.
- Brusanowski, Paul, *Învățăământul confesional ortodox român din Transilvania între anii 1848-1918: între exigențele statului centralist și principiile autonomiei bisericești*, vol. II, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2010.
- Câmpeanu, Remus, *Intelectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1999.
- Câmpeanu, Remus; Câmpian Anca (coordonatori), *În spiritual Europei moderne: administrația și confesiunile din Transilvania în perioada reformismului Terezian și Iosefin (1740-1790)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009.
- Dudaș, Florian, *Memoria vechilor cărți românești. Însemnări de demult*, Oradea, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, 1990.
- Dudaș, Florian, *Vechi cărți românești călătoare*, București, Editura sport-turism, 1987.
- Floca, Octavian, *Hunedoara. Ghid turistic al regiunii*, București, 1965.
- Gândirea pedagogică a generației de la 1848* (ediție îngrijită de A. Manolache, Gh.T. Dumitrescu, Gh. Pârnuță), București, Editura didactică și pedagogică, 1968.
- Ghibu, Onisifor, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975.
- Ghișe, Dumitru; Teodor, Pompiliu, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Editura Dacia, 1972.
- Görner, Carl, *Regimentele grănicerești din Transilvania 1764-1851*, București, Editura Militară, 1973.
- Hitchins, Keith, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania, 1700-1868*, Cluj -Napoca, Editura Dacia, 1987.
- Hitchins, Keith, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, București, Univers enciclopedic, 1995.

- Istoria învățământului din România*, Compendiu (ed. Constantin C. Giurescu), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.
- Istoria învățământului din România (de la origini până la 1821)*, vol. I (ed. Ștefan Pascu, Anghel Manolache, Gheorghe Pârnuță, Ion Verdeș), București, Editura Didactică și pedagogică, 1983.
- Istoria învățământului din România*, II, 1821-1918 (coordonator: Anghel Manolache), București, Editura Didactică și pedagogică, 1994.
- Istoria Românilor*, vol. VII, tom. I (coordonator: Dan Berindei), București, Editura Enciclopedică, 2003.
- Lazăr, Ioachim, *Hațeg – Istorie, Cultură și Civilizație*, Hațeg, 1997.
- Lazăr, Ioachim, *Învățământul românesc din sud-vestul Transilvaniei (1848-1883)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2002.
- Mazilu, Dan Horia, *O istorie a blestemului*, Iași, Editura Polirom, 2001.
- Mălinaș, Ioan Marin, *Situația învățământului bisericesc al românilor în contextul reformelor școlare din timpul domniei împărătesei Maria Tereza (1740-80), a împăraților Iosif al II-lea (1780-90) și Leopold al II-lea (1790-92)*, Viena, 1984.
- Meteș, Ștefan, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936.
- Mârza, Iacob, *Școală și națiune (școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987.
- Păcurariu, Mircea, *Istoria Mănăstirii Prislop*, Arad, 1986.
- Popa, Radu, *La începuturile Evului Mediu românesc. Țara Hațegului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
- Protopopescu, Lucia, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774-1805*, București, Editura didactică și pedagogică, 1966.
- Radu, Demetriu, *Diecesa Lugoșului. Șematism istoric*, Lugoj, 1903.
- Radu, Iacob, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, Tipografia „Gutenberg”, 1913.
- Radosav, Doru, *Sentimentul religios la români*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997.
- Stânea, Carmen, *Literatura didactică românească din Transilvania (1699-1867): manuale pentru școlile primare* (teză de doctorat), Alba Iulia, 2009.
- Stoica, Cornel; Frățilă, Ion; Vlad, Ovidiu, *Din istoria învățământului hunedorean*, Deva, 1973.
- Vulea, Camelia Elena, *Biserica greco-catolică din vicariatul Hațegului (1850-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009.

Vulea, Camelia Elena, *Școala românească în vicariatul greco-catolic al Hațegului. A doua jumătate a secolului al XIX-lea- începutul secolului XX*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2009.

Zöllner, Erich, *Istoria Austriei*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Studies and articles

Adăscăliței, Felicia *Școală și biserică în protopopiatul greco-catolic al Hunedoarei (1853-1867)*, in *Arhiva Someșană*, IV, seria a III-a, Cluj-Napoca, 2005, p. 139-152.

Andea, Susana, *Cartea românească veche în inventare bisericești*, in *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, XXXV, 1996, p. 62-76.

Bacâru, Livia, *Ex libris-ul cu blestem*, in *Revista Bibliotecilor*, anul XXI, nr. 5, 1968, p. 280-282.

Barițiu, George, *Material pentru istoria Regimentului I granițariu din Transilvania*, in *Transilvania*, an XVI, nr. 3-4, 1-15 februarie 1885, p. 17-22.

Barițiu, George, *Material pentru istoria Regimentului I granițariu din Transilvania*, in *Transilvania*, an XVI, nr. 9-10 din 1-15 mai 1885, p. 65-68.

Basarab, Maria, *Aspecte cultural religioase hunedorene din secolul al XIX-lea*, in *Corviniana*, anul III, 1997, p. 113-144.

Basarab, Maria, *Cărți didactice românești în muzeul din Deva (1785-1888)*, in *Sargetia*, XXVII/ 1, 1997-1998, p. 779-791.

Basarab, Maria, *Cărți manuscrise din patrimonial cultural hunedorean*, in *Sargetia*, XXV, 1992- Basarab, Maria, *Însemne ale unei vechi culturi hunedorene*, in *Corviniana*, anul I, nr. 1, 1995, p. 99-101.

Basarab, Maria, *Însemnări manuscrise cu conținut istoric din cărțile vechi românești existente în județul Hunedora*, in *Sargetia*, XVIII-XIX, 1984-1985, p. 391-396.

Basarab, Maria, *Însemnări manuscrise de pe vechi tipărituri românești existente în patrimoniul hunedorean, despre legătorie și legători de cărți*, in *Sargetia*, XVI-XVII, 1982-1983, p. 285-291.

Basarab, Maria, *O conscriere cu cărți vechi semnată de Ștefan Moldovan. Document inedit*, in *Apulum*, XXXVIII/2, 2001, p. 79-83.

Basarab, Maria, *Vicariatul Hațegului. File de cronică*, in *Sargetia*, XXXIV, 2006, p. 161-164.

- Botezan, Ioana; Botezan, Liviu, *Corespondența unor intelectuali din comitatul Hunedoarei cu Timotei Cipariu între 1850-1870*, in *Sargetia*, XXI-XXIV, 1988-1991, p. 253-282.
- Botezan, Ioana, *Documente privind istoria învățământului din Țara Hațegului între 1850-1860*, in *Sargetia*, VIII, 1971, p. 119-128.
- Bucur, Alexandru, *Aspecte din istoria regimentului I grăniceresc român de la Oralt*, in *Revista Academiei Forțelor Terestre*, anul VII, nr. 1(25), trimestrul I-2002, p. 82-91.
- Bucur, Alexandru, *Înființarea și evoluția școlilor grănicerești de pe teritoriul Regimentului I Grăniceresc Român de la Oralt*, in *Provocările științei secolului XXI*, Sibiu, 2003, p. 75-88.
- Catrina, Aurelian, *Cărțile de afurisenie sau blestem folosite în trecutul bisericii noastre*, in *Studii Teologice*, seria a II-a, anul XVII, nr. 9-10, 1965, p. 581-592.
- Dudaș, Florian, *Cărți vechi românești în lumina catalogului lui Ștefan Moldovan (1857) (Prezentare bibliografică)*, in *Banatica*, V, 1979, p. 485-510.
- Gyémánt, Ladislau, *Politica Habsburgilor: absolutism, reformism și liberalism*, in *Istoria Transilvaniei* (coordonatori: Ioan Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András), vol. III, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, p. 205-228.
- Gyémánt, Ladislau, *Transilvania între anii 1690-1790*, in *Pagini Transilvane* (coordonator: Dan Berindei), Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1994, p. 137-162.
- Glück, Eugen *O filă din trecutul învățământului din județul Hunedoara*, in *Revista de pedagogie*, 10, anul XXXV, octombrie, 1986, p.63-64.
- Hațegan, Lucia, *Cărți didactice românești din secolul al XIX-lea în Biblioteca Muzeului Unirii Alba Iulia, II*, in *Apulum*, XVIII, 1980, p. 339-353.
- Huț, Anca-Daniela, *Protecția spirituală a cărții vechi din Țara Hațegului (secolele XVIII-XIX)*, in *Terra Sebus*, 3, 2011, p. 369-378.
- Huț, Anca-Daniela, *Ștefan Moldovan (1813-1900), susținător al școlii și bisericii din vicariatul Hațegului. Mărturii documentare de la 1855-1856*, in *Terra Sebus*, 4, 2012, p. 271-284.
- Lazăr, Ioachim, *Aspecte privind învățământul în satul Ostrov, din Țara Hațegului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, in *Sargetia*, XXI-XXIV, 1988-1991, p. 347-392.

- Lazăr, Ioachim, *Canonicul Petru Pop, sprijinitor al învățământului românesc din vicariatul greco-catolic al Hațegului*, in *Banatica*, 16, II, 2003, p. 95-105.
- Lazăr, Ioachim, *Contribuții la istoria învățământului elementar românesc din județul Hunedoara (1780-1848)*, in *Sargetia*, XXI-XXIX, 1988-1991, p. 207-232.
- Lazăr, Ioachim, *Din activitatea Preparandiei din Hațeg (1854-1857)*, in *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj, XXIX, 1989, p. 503-512.
- Lazăr, Ioachim, *Învățământul în orașul Hațeg în perioada 1848-1918*, in *Sargetia*, XXX 2002-2002, p. 421-447.
- Lazăr, Ioachim, *Învățământul pedagogic hunedorean între anii 1848-1883*, in *Sargetia*, XXV/1992-1994, p. 421-447.
- Maior, Liviu, *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania*, in *Istoria Transilvaniei* (coordonatori: Ioan Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András), vol. III, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, p. 311-371.
- Mânja, Alina, *Starea materială a Bisericii în vicariatul greco-catolic de Hațeg în anii 1850-1860*, in *Buletinul Cercurilor Științifice Studentești*, 1, 1995, p. 179-184.
- Mârza, Iacob; Hațegan, Lucia, *Cărți didactice românești din sec. al XIX-lea în Biblioteca Muzeului de Istorie din Alba Iulia*, in *Apulum*, XI, 1973, p. 393-421.
- Mârza, Iacob, *Câteva aspecte ale controlului statului în Transilvania secolului luminilor: școlile românești*, in *Annales Universitatis Apulensis*, Series Historica, 9/I, 2005, p. 35-39.
- Mârza, Iacob, *Manuale de istorie folosite la școlile din Transilvania între mijlocul secolului al XVIII-lea și mijlocul secolului al XIX-lea*, in *Sargetia*, XVI-XVII, 1982-1983, p. 577-605.
- Mârza, Iacob; Tatai-Baltă, Cornel, *Răspândirea tipăriturilor românești vechi în Transilvania (mijl. sec. al XVII-lea – primele decenii ale sec. al XIX-lea) în lumina unui material arhivistic*, in *Acta Musei Napocensis*, XVII, 1980, p. 759-768.
- Mârza, Iacob, *Semnificația cărții în comunitățile rurale românești transilvănene (secolele XVII-XVIII) în lumina însemnărilor: mentalitate și sensibilitate*, in *Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol*, tomul XXX, 1993, p. 123-136.
- Moldovan, Ștefan, *Extrasu dein dioariulu vieții mele dela 15 martie 1848 pana la 18 ianuarie 1849*, in *Transilvania*, anul VIII, nr. 11, iunie, 1875, p. 129-132.
- Moldovan, Ștefan, *Extrasu dein dioariulu vieții mele dela 15 martie 1848 pana la 18 ianuarie 1849*, in *Transilvania*, anul VIII, nr. 15, august, 1875, p. 164-168.

- Naghi, Gheorghe, *Memoriile lui Ștefan Moldovan din 1852 și 1854 cu privire la școlile românești din Hațeg*, in *Sargetia*, XIV, 1979, p. 421-430.
- Naghi, Gheorghe, *Un manuscris inedit a lui Ștefan Moldovan privitor la Țara Hațegului în mijlocul secolului al XIX-lea (I)*, in *Sargetia*, XX, 1986-1987, p. 306-326.
- Nicoară, Simona, *Dilemele luminării în orizontul cultural al secolelor XVII-XIX*, in *Arhiva Someșană*, seria a III-a, II, 3, p. 93-115.
- Oltenu, Paulu, *Schiță monografică a opidului Hațegu, în Transilvania*, partea I, anul XXIII, iulie, nr. 7, 1892, p. 215-230.
- Olteanu, Paulu, *Schiță monografică a opidului Hațeg*, in *Transilvania*, partea II, nr. 8, 15 august 1892, p. 241-250.
- Patachi, Liviu, *Cărți vechi religioase din Țara Hațegului de pe o listă din 1857*, in *Mitropolia Ardealului*, anul IV, nr. 7-8, iulie-august 1959, p. 522-539.
- Patachi, Liviu, *Din corespondența lui Timotei Cipariu ca bibliograf*, in *Mitropolia Banatului*, 1-3, anul XIV, 1963, p. 55-59.
- Patachi, Liviu, *Cărți vechi românești în Țara Hațegului de pe o listă din 1857*, in *Studii și Cercetări de Bibliologie*, III, București, 1960, p. 282-287.
- Patachi, Liviu, *Ștefan Moldovan și Timotei Cipariu. Știri inedite*, in *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3, 1957, p. 71-81.
- Poenar, Anca, *Câteva documente inedite cu privire la relațiile interconfesionale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: greco-catolici și ortodocși în Țara Hațegului*, in *Sargetia*, XXXII, 2004, p. 129-142.
- Popescu, Ion Gh., *Clopotiva, un sat din Țara Hațegului*, în *Sociologie românească*, ianuarie, anul 2, 1939, p. 307-316.
- Radu, Iacob, *Din monografia parohiei gr. cat. a Hațegului*, partea I, in *Răvașul*, anul VII, 6 iunie, Cluj, 1909, p. 298-310.
- Radu, Iacob, *Din monografia parohiei gr. cat. a Hațegului*, partea a II-a, in *Răvașul*, anul VII, iulie, 1909, p. 363-368.
- Radu, Măriuca; Lazăr, Ioachim, *Țara Hațegului în izvoare cartografice secolele XIV-XVIII*, in *Cumidava*, XXII-XXIV, Brașov, 1998-2000, p. 267-286.
- Rusu, Adrian Andrei, *Un manuscris inedit a lui Ștefan Moldovan privitor la Țara Hațegului în mijlocul secolului al XIX-lea (II)*, in *Sargetia*, XXI-XXIV, 1988-1991, p. 253-282.
- Rusu, Adrian Andrei, *Ștefan Moldovan – istoricul*, în *Cultură și societate în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 243-253.

- Stanca, Sebastian, *Blesteme și afurisenii*, in *Revista Teologică*, anul XXXIV, nr. 3-4, 1944, p. 204-208.
- Șchiopu, Vasile; Irimescu-Sofroni, Rodica, *Contribuții la cunoașterea școlilor Regimentului I românesc de graniță de la Orlat*, în *Sargetia*, V, 1968, p. 493-505.
- Șotropa, Virgil, *Istoria școalelor năsăudene*, in *Transilvania*, nr. 2, aprilie, 1902, p. 60-96.
- Șotropa, Virgil, *Regimentul grăniceresc năsăudean*, in *Arhiva Someșeană*, nr. 2, 1925, p. 1-12.
- Șotropa, Virgil, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, in *Arhiva Someșeană*, nr. 24, aprilie-septembrie, 1938, p. 1-129.
- Tatai-Baltă, Cornel; Mircea, Gabriela, *Legătorie și legători de carte la tipografia din Blaj în anii 1787-1792, 1795-1821*, in *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, XXXIII, 1994, p. 259-304.
- Turc, Corina, *Cartea și prețuirea ei. Atitudini individuale și colective în Transilvania în secolul al XVII-lea*, in *Marisia*, XXIII-XXIV, 1994, p. 203-212.
- Turc, Corina, *Destin livresc în secolul al XVII-lea în sudul Transilvaniei*, in *Sargetia*, XXI-XXIV, 1988-1991, p. 163-172.
- Turc, Corina, *Furtul de carte în Țările Române în secolele XVII-XVIII*, in *Studii de istorie a Transilvaniei* (coordonatori: Sorin Mitu și Florin Gogâltan), Cluj, Asociația istoricilor din Transilvania și Banat, 1994, p. 139-143.
- Turc, Corina, *Interdicția de înstrăinare a cărții românești prin blesteme în secolele XVII-XVIII*, in *Caietele David Prodan*, anul I, nr. 1, 1994, p. 72-77.
- Vulea, Camelia Elena, *Edificii de cult hațegane în timpul vicarului Ștefan Moldovan (1852-1857)*, in *Acta Blasiensia*, II. *Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică- Istorie și spiritualitate- 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj*, 2003, p. 431-438.
- Vulea, Camelia Elena, *Rețeaua școlară din vicariatul greco-catolic Hațeg între anii 1849-1867*, in *Sargetia*, XXX, 2001-2002, p. 502-515.
- Vulea, Camelia, *Rolul preotului în viziunea lui Ștefan Moldovan, vicar al Hațegului*, in *Identitate și alteritate 3 – studii de istorie politică și culturală -*, Omagiu profesorului Liviu Maior, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 122-128.